

Колеватова А.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Kolevatova Alena

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

MAIN AREAS OF IMPROVING THE PROCESS OF PROFIT MANAGEMENT IN THE ENTERPRISE

У статті досліджено сутність прибутку як однієї з основних економічних категорій, визначено його роль у фінансово-господарській діяльності підприємства в сучасних ринкових умовах. Представлено авторське трактування поняття «прибуток підприємства», що дає змогу в систематизованому вигляді визначити основні сутнісні характеристики цієї категорії шляхом узагальнення найбільш відомих формулювань різних авторів. Проаналізовано підходи до управління прибутком, визначено методи, які використовуються для формування резервів фінансових ресурсів підприємства. Запропоновано структурно-логічну схему управління прибутком підприємства. Виявлено необхідні умови ефективного управління цим процесом та його вдосконалення на підприємстві. Розглянуто фінансову оптимізацію, в яку входять забезпечення планування діяльності підприємства, виробнича політика, спрямована на досягнення позитивних фінансових результатів, та безпосередньо оцінювання результатів діяльності підприємства.

Ключові слова: підприємство, рентабельність, продукція, планування, методи управління, фінансові ресурси, фінансове забезпечення.

В статье исследована сущность прибыли как одной из основных экономических категорий, определена ее роль в финансово-хозяйственной деятельности предприятия в современных рыночных условиях. Представлена авторская трактовка понятия «прибыль предприятия», что позволяет в систематизированном виде определить основные сущностные характеристики этой категории путем обобщения наиболее известных формулировок разных авторов. Проанализированы подходы к управлению прибылью, определены методы, которые используются для формирования резервов финансовых ресурсов предприятия. Предложена структурно-логическая схема управления прибылью предприятия. Выявлены необходимые условия эффективного управления этим процессом и его совершенствования на предприятии. Рассмотрена финансовая оптимизация, в которую входят обеспечение планирования деятельности предприятия, производственная политика, направленная на достижение положительных финансовых результатов, и непосредственно оценивание результатов деятельности предприятия.

Ключевые слова: предприятие, рентабельность, продукция, планирование, методы управления, финансовые ресурсы, финансовое обеспечение.

In today's economic environment, profit is the main financial source of innovative development of an enterprise, reconstruction of production, modernization of its material and technical base, and increasing social standards. The process of profit planning is the development of a system of measures to ensure the profit generation to the extent necessary and its efficient use in accordance with the objectives of enterprise development in the future period. In the article the essence of profit as one of the main economic categories is examined, its role in the financial and economic activity of the enterprise in the current market conditions is determined. The author's interpretation of the concept "profit of the enterprise" is presented, which allows in a systematic way to determine the main essential characteristics of this category, summarizing the most famous formulations of various authors. The analysis of approaches to profit management and the methods that are used for formation of reserves of financial resources of the enterprise are determined. The structural-logical scheme of enterprise profit management is proposed. The necessary conditions for effective management and improvement of the enter-

prise profit management process are revealed. Also, this article discusses financial optimization, which includes ensuring the planning of the enterprise, production policy, aimed at achieving positive financial results and directly assess the performance of the enterprise. The purpose of economic management of profit at the enterprise is the development of an effective strategy and policy for the formation of profitability of the enterprise, the rationale rational directions of its use and the identification of the optimal level of profitability of financial contributions in the long run.

Key words: enterprise, profitability products, planning, management methods, financial resources, financial support.

Постановка проблеми. Функціонування підприємства незалежно від видів діяльності та форм власності в умовах ринку визначається його здатністю приносити достатній прибуток. Оскільки в системі фінансового менеджменту організації основним показником, що інтегрує ключові аспекти його якості та відображає результат умілого та успішного ведення бізнесу, є прибуток, великого значення в умовах розвитку сьогодення набуває ефективне управління ним на підприємствах усіх форм власності. Розвиток управління прибутком підприємства в умовах економічної кризи потребує більш детальної систематизації факторів впливу на процеси управління прибутком підприємств в Україні, а також тенденцій розвитку зазначених процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління прибутком на підприємстві присвячені праці науковців не лише з України, але й із зарубіжних країн. Серед них слід виділити таких вчених, як Г. Азгальдов, І. Бланк, І. Балабанов, Л. Бадалов, Б. Данилишин, Дж. Джуран, С. Дорогунцов, І. Кац, Г. Крамаренко, М. Коробов, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, А. Маршалова, Н. Менк'ю, М. Мельникова, Л. Омелянович, А. Поддєрьогін, А. Садеков, О. Стоянова, Н. Ушакова, Н. Чумаченко, А. Шеремет.

Метою статті є вивчення теоретичних і практичних основ формування, розподілу й використання прибутку підприємства та визначення основних напрямів удосконалення процесу управління ним на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний економічний стан підприємств можна охарактеризувати як досить слабкий, адже підприємствам потрібно вести постійну «боротьбу за виживання». Найкращим засобом виходу з кризи для підприємства є формування його власної стратегії щодо закріплення положення підприємства на ринку. Умовами виходу підприємства з кризи є виробництво продукції, що користується попитом серед населення, з урахуванням технологічних та організаційних можливостей підприємства та впровадження різних інновацій.

Однією з головних складових фінансової політики підприємства є планування прибутку. Прибуток посідає одне з важливих місць у

загальній системі вартісних взаємин ринкової економіки і є найважливішим елементом управління суспільним виробництвом. За його допомогою оцінюється діяльність усіх підприємницьких структур. Прибуток є найбільшим джерелом фінансування розширеного відтворення, критерієм його ефективності та одним з головних джерел доходів державного бюджету.

Питання розроблення стратегічних напрямів підприємства щодо стійкого отримання прибутку в умовах змін зовнішнього середовища набувають все більшої актуальності. Саме прибуток є позитивним результатом і показником ефективності економічної діяльності підприємства [1, с. 80]. В сучасних умовах господарювання прибуток є основним фінансовим джерелом інноваційного розвитку підприємства, реконструкції виробництва, модернізації його матеріально-технічної бази, підвищення соціальних стандартів. Процес планування прибутку – це розроблення системи заходів із забезпечення отримання прибутку в необхідному обсязі та його ефективне використання згідно із завданнями розвитку підприємства в майбутньому періоді.

Слід відзначити, що сам процес планування прибутку підприємства не має особливого значення, оскільки саме стратегія планування отримання прибутку на довгострокову перспективу формує для підприємства стійкі конкурентні переваги.

Найбільший вплив на збільшення величини прибутку підприємства здійснюють такі фактори:

- збільшення обсягу реалізації продукції;
- зниження собівартості продукції;
- підвищення цін, яке включає підвищення якості продукції;
- зміна асортименту продукції відповідно до вимог споживачів;
- пошук інших ринків збуту та реалізації продукції в більш оптимальні строки.

Як засвідчують дослідження економічного стану окремих підприємств, збільшити їх рівень прибутковості можна за рахунок зміни технології виробництва або технологічного переоснащення окремих відділів виробництва.

Метою економічного управління прибутком на підприємстві є розроблення ефективної

стратегії та політики формування прибутковості підприємства, обґрунтування раціональних напрямів її використання та виявлення оптимального рівня рентабельності фінансових вкладів в довгостроковому періоді. При цьому найважливіше місце в стратегічному управлінні посідає внутрішньо-організаційне планування. Сформована стратегія розвитку підприємства дасть йому змогу постійно отримувати прибуток від своєї господарської діяльності, що підвищить рівень його економічної безпеки та здійснить позитивний вплив на подальший стійкий розвиток господарюючого суб'єкта. Забезпечення динаміки стійкого розвитку підприємства визначається його здатністю здійснювати фінансування виробничого процесу на розширеній основі, оскільки розширений виробничий процес забезпечить отримання прибутку досить високого рівня.

Під час упровадження стратегії управління прибутком рекомендованим є досягнення беззбитковості діяльності, забезпечення мінімального рівня рентабельності й досягнення цільового прибутку. У періоді стабілізації необхідно застосовувати стратегію збереження темпів зростання прибутку з урахуванням інфляції [3, с. 373]. Розроблення такої стратегії охоплює обґрунтування сталого рівня прибутковості. Період спаду вимагає утримання позицій на ринку. За таких умов за наявності базової стратегії виживання підприємствам потрібно застосовувати одну зі стратегій управління прибутком: стратегію забезпечення мінімального рівня рентабельності або стратегію досягнення беззбитковості його діяльності. Відповідно до визначеного життєвого циклу підприємства потребують або розроблення та впровадження стратегічних карт управління прибутком, або використання структурно-логічних схем управління прибутком підприємства.

Для забезпечення ефективності системи управління прибутком в організаційну структуру підприємств слід впроваджувати службу контролінгу. Наступною необхідною умовою ефективного формування прибутку підприємства та управління ним є економічний аналіз його діяльності, що проводиться на основі детального планування окремих напрямів використання засобів для досягнення стратегічних цілей діяльності підприємства. Крім того, планування прибутку має бути підкріплене його реальними можливостями щодо отримання необхідної суми. Отже, підприємство має активно шукати всі можливі шляхи вдосконалення виробництва, підвищувати конкурентоспроможність продукції, що сприятиме в майбутньому зростанню прибутку та рентабельності підприємства.

Процес управління прибутком повинен здійснюватися відповідно до низки принципів, що відповідають вимогам ринкової економіки. Аналіз літератури дав змогу виділити такі принципи управління прибутком підприємства. Перший із загальноприйнятих принципів полягає в тому, що управління прибутком як окремих управлінських процесів взаємопов'язане з усім комплексом фінансового менеджменту на підприємстві. Цей факт необхідно враховувати під час здійснення процесу формування, розподілу й використання прибутку. Орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства передбачає управління формуванням прибутку таким чином, щоб у разі суперечності між наявним проектом, що дає змогу отримати прибуток, і стратегічними цілями організації проект був відхилений незалежно від рівня прибутку, який очікується під час його реалізації. Це пов'язане з тим, що прагнення отримати максимальний обсяг прибутку, який здійснюється в розрізі з наявною довгостроковою метою розвитку підприємства, може привести до дестабілізації всієї організації та втрати здатності отримувати прибуток у подальшому.

Останній із загальноприйнятих принципів, що стосується комплексного характеру у формуванні управлінських рішень, передбачає взаємозв'язок між прийнятими управлінськими рішеннями щодо управління прибутком і кінцевою метою управління прибутком. Цей факт виходить з того, що не всі операції приносять прибуток, більш того, деякі можуть приводити до дефіциту фінансових ресурсів та збитків. Однак в комплексі результати всіх операцій повинні приводити до прибутку, що є основою ефективного управління позитивним фінансовим результатом [1, с. 75].

Аналіз літератури дав змогу виділити нові принципи управління прибутком.

1) Принцип системності управління прибутком. Цей принцип передбачає всебічний аналіз альтернативних фінансових рішень, що впливають на стан фінансової рівноваги економічного суб'єкта в короткостроковому й довгостроковому періодах.

2) Принцип науковості методів оцінювання прибутковості підприємства. Він передбачає планування прибутку на основі аналізу звітних даних і визначення прогностичних значень фінансових показників.

3) Принцип обліку оптимальної пропорційності між рівнем прибутку та допустимим рівнем ризику. Цей принцип полягає у виборі з можливих ризикових операцій того варіанта, який дає найбільшу ефективність результату за мінімального або прийняттого для підприємства рівня ризику.

Рис. 1. Принципи управління прибутком підприємства

Задля правильного управління прибутком на підприємстві нами розроблена структурно-логічна схема, представлена на рис. 2, використання якої забезпечить послідовність здійснення процесу управління прибутком.

Ефективність політики управління прибутком на підприємстві полягає в тому, що вона повинна бути спрямована на максимізацію розміру позитивного фінансового результату через виконання цілого комплексу завдань, що забезпечать збільшення обсягу результату його діяльності, скорочення як виробничих, так і реалізаційних витрат, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізацію складу та структури обігових коштів, зростання коефіцієнта продуктивності праці та системи управління суб'єктом господарювання.

Щодо політики управління розподілом прибутку підприємства відзначимо, що вона повинна відображати основні вимоги загальної стратегії розвитку підприємства, забезпечувати підвищення його ринкової ціни, формувати необхідні обсяги інвестиційних ресурсів, забезпечувати матеріальні інтереси власників та працівників [2, с. 50–52]. Через те, що прийняття

управлінських рішень у будь-якій сфері діяльності підприємства прямо або опосередковано впливає на рівень прибутку, який є основним джерелом фінансування розвитку підприємства та зростання доходів його власників та працівників, система управління прибутком має бути органічно інтегрована із загальною системою управління підприємством.

Розроблення єдиного універсального механізму управління розподілом прибутку ускладнюється тим, що наявні зовнішні й внутрішні фактори, що впливають на здійснення господарської діяльності підприємства, складно врахувати через їх різноманітність (табл. 1). Зовнішні фактори розглядаються як певні обмеження, які визначають кордон формування пропорцій розподілу прибутку. Внутрішні чинники здійснюють визначальний вплив на пропорції розподілу прибутку, оскільки дають змогу формувати їх для конкретних умов [3, с. 375]. Частина цих факторів формулює умови для нарощення темпів капіталізації частини прибутку, а частина – передумови зростання споживаної частини прибутку.

Будучи одним з напрямів планування на підприємстві, розподіл чистого прибутку здій-

снюється в декілька етапів. На першому етапі відбувається створення резервного фонду, основними завданнями якого є покриття збит-

ків, що виникають в результаті надзвичайних подій, виплата доходу власникам на вкладений капітал в разі недостатнього обсягу отри-

Рис. 2. Структурно-логічна схема управління прибутком підприємства

Таблиця 1

Основні фактори впливу на розподіл прибутку підприємства

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<ul style="list-style-type: none"> - Правові обмеження; - податкова система; - середня ринкова норма прибутку на інвестований капітал; - альтернативні зовнішні джерела формування фінансових ресурсів; - темп інфляції; - прозорість фондового ринку; - стадія кон'юнктури товарного ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> - Менталітет власників підприємства; - рівень рентабельності діяльності; - інвестиційні можливості реалізації високоприбуткових проектів; - альтернативні внутрішні джерела; - формування фінансових ресурсів; - стадія життєвого циклу підприємства; - рівень ризиків здійснюваних операцій та видів діяльності; - чисельність персоналу, діючі програми його участі в розподілі прибутку; - рівень поточної платоспроможності.

Джерело: побудовано на основі джерела [3]

маного прибутку (якщо це передбачене статутом підприємства), забезпечення виконання зобов'язань перед державою, працівниками та кредиторами в процесі ліквідації організації.

Одними з основоположних елементів управління прибутком є розроблення альтернативних варіантів вирішення тактичних і стратегічних завдань, можливість моделювання альтернативних варіантів в концепції інтегрованості управління прибутком із загальною системою управління підприємством. Система управління витратами й прибутком може бути представлена як елемент загальної системи управління підприємством, що володіє певними властивостями, функціями та зв'язками, реалізація яких спрямована на підвищення ефективності діяльності підприємства за допомогою здійснення комплексу цілеспрямованих дій щодо оптимізації витрат.

Висновки з проведеного дослідження. Прибуток є найважливішим показником фінансової діяльності підприємства та посідає основне місце у фінансовій системі суб'єкта господарювання. У статті представлено авторське трактування поняття «прибуток», що дає змогу в

систематизованому вигляді визначити основні сутнісні характеристики цієї категорії шляхом узагальнення найбільш відомих формулювань, представлених різними авторами.

Крім того, на основі дослідження наукових джерел, в яких розглядаються питання формування прибутку підприємства, розроблено структурно-логічну схему управління прибутком, що враховує особливості здійснення підприємством різних видів діяльності, а саме операційної, інвестиційної та фінансової. Вжиття вищенаведених заходів удосконалення управління прибутком на підприємстві дасть змогу створити загальну державну ефективну систему управління прибутком та поліпшити показники діяльності підприємств [4, с. 46–49]. На сучасному етапі розвитку економіки підприємства потребують розроблення більш досконалого способу формування й розподілу прибутку, який би враховував особливості вітчизняних підприємств. Рішення такого завдання тісно пов'язане із системою управління прибутком, що підкреслює важливість та необхідність створення ефективної системи управління прибутком на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Шляга О. Прибуток та рентабельність як показники ефективності виробництва. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. № 8. С. 75–81.
2. Антонюк Р. Прибутковість сільськогосподарських підприємств: природа категорії. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*. 2012. № 126. С. 50–55.
3. Жадько К. Теоретико-методичні підходи до формування прибутку підприємства і шляхів його збільшення. *Молодий вчений*. 2016. № 10 (37). С. 373–376.
4. Гуменюк В. Фактори зростання прибутку підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 7 (34). С. 46–49.

References:

1. Shliaha O. (2014). Prybutok ta rentabelnist yak pokaznyky efektyvnosti vyrobnytstva [Profit and profitability as indicators of production efficiency]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 8, 75–81. (in Ukrainian)
2. Antoniuk R. (2012). Prybutkovist silskohospodarskykh pidpryiemstv: pryroda katehorii [Profitability of agricultural enterprises: the nature of the category]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva*, 126, 50–55. (in Ukrainian)
3. Zhadko K. (2016). Teoretyko-metodychni pidkhody do formuvannia prybutku pidpryiemstva i shliakhiv yoho zbilshennia [Theoretical and methodical approaches to the formation of profits of the enterprise and ways to increase it]. *Molodyi vchenyi*, 10 (37), 373–376. (in Ukrainian)
4. Humeniuk V. (2016). Faktory zrostannia prybutku pidpryiemstva [Growth factors of enterprise profits]. *Molodyi vchenyi*, 7 (34), 46–49. (in Ukrainian)